

Arbeid og lek i bygda for 100 år siden: Lærerveiledning

Elevene må kle seg godt, og etter vær, med varmt tøy, gode sko og eventuelt regntøy. Det meste av opplegget foregår ute. Det er lov og fint for elevene å ha på seg små kostumedler som skaut, lue, sjal eller lignende, dersom dette er ønsket.

Program for dagen:

Kl. 09.00 – Trinnet ankommer Asker Museum. Adresse: Otto Valstads vei 19, Hvalstad

Kl. 09.00 – 10.00 – Bli kjent med museet og hagen.

Kl. 10.00 – 11.00 – Praktiske aktiviteter som gir elevene innsikt i noen av gjøremålene på gården for 100 år siden:

Aktiviteter:

- 1: Husflid med spinning og veving
- 2: Heimestell med lompebaking, grøtlagning og smørkinning
- 3: Spikking
- 4: Vannbæring og musikk

Det blir hyggeligere for alle når lærere og elever er på tur sammen. Vi ønsker at lærerne spiser sammen med elevene.

Dersom været tillater det spises matpakkene ute, hvis ikke står Kafé Gunhild til disposisjon.

Kl. 11.00 – 11.30 – Matpause

Kl. 11.30 – 12.30 – Praktiske aktiviteter fortsetter

Kl. 12.30 – 13.30 – Frilek med hopping i høyet, hilse på hønene og leking i hagen.

Forarbeid:

Læreren bør lese noen av historiene til Otto Valstad høyt for elevene. Elevene bør også øve på sangene som er vedlagt i dette dokumentet.

Programmet vårt er knyttet opp til Kunnskapsløftets kompetansemål i fagene samfunnsfag og kunst og håndverk.

Fra læreplan i kunst og håndverk (KHV1-01) etter 4. årstrinn

Eleven skal kunne:

- planlegge og lage enkle bruksgjenstander
- lage enkle gjenstander gjennom å strikke, veve, filte, sy, spikre og skru i ulike materialer

Fra læreplan i samfunnsfag (SAF1-03) etter 4. årstrinn

Eleven skal kunne:

- finne informasjon om og presentere egen familie for ein til to menneskealdrar sidan og fortelje om korleis levevis, levkår og kjønnsroller har endra seg
- kjenne att historiske spor i eige lokalmiljø og undersøkje lokale samlingar og minnesmerke

www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket

Klassen må ta med:

2 kg hvetemel

2 kg godt kokte, skrelte og moste poteter (2 poteter pr. elev)

1 pose havregryn (evnt. glutenfritt dersom noen i klassen er allergiske)

1 kg sukker

1 pk fløte

1 tomt, rent syltetøyglass med tett lokk.

Om utøvere/produsenter:

Prosjektet arrangeres av Asker Museum, i samarbeid med Den kulturelle skolesekken i Asker og Bærum.

Idé og opplegg tilhører Asker Museum.

Dersom dere har spørsmål, ta kontakt med Asker Museum på tlf. 66 79 00 11 eller e-post: asker.museum@mia.no

Vi gleder oss til å ta dere imot!

Hilsen oss på Asker Museum

Her er litt informasjon om museet, noen sanger som bør øves litt på på forhånd, og et par tekster skrevet av Otto Valstad.

Om Asker Museum, Valstads samlinger og Labråten, Hulda og Arne Garborgs heim:

Asker Museum, Valstads samlinger, ligger i Hvalstad-dalen, «Kunstnerdalen» i Asker. Hertet i museet er kunstnerhjemmet til Tilla og Otto Valstad. Museet har en frodig, barokkinspirert hage med dyreskulpturer av Anne Grimdalen og en rik hus- og gjenstandssamling. Museet ble gitt til Asker kommune av ekteparet i 1949.

Labråten var heimen til diktaren Arne Garborg. Han og Hulda Garborg busette seg der i 1897, og det har vore få endringar etter deira tid.

Labråten var Kunstnerparets hjem fra 1898 til 1934. Stedet ble også kalt "Målkroken", fordi det blant anna var samlingsted for "målfolket". De første spirer til Det Norske Teateret grodde frem her.

Labråten var ein møteplass for venner og åndsfrendar, ein møtestad for tankar og skaping, der impulsar frå Europa og verda elles blei formidla og vidareførte. Dei som budde her, bidrog til å forme den norske identiteten med sitt arbeid for språk og litteratur, teater og biletkunst og kulturelle tradisjonar frå bygdene.

Labråten har derfor fått ein særeigen plass i den norske åndshistoria. Heimen vart selt til Asker kommune av arvingane våren 1995 og er ein del av museet i dag.

Et krus - et kyss - et helt museum!

LUA AV

Tekst: Margrethe Munthe

Nei, nei gutt, dette må bli slutt!
Ikke storme inn i stua før du har fått av deg lua!
Glemte du det rent? Det var ikke pent.

Husk å ta alltid lua a!
Ikke kast den, ikke sleng den,
pent og rett på knaggen heng den!
Tørk av foten din og gå stille inn.

SMÅSPORVEN GJENG I TUNET

Småsporven gjeng i tunet og tippar korn og ribbar strå
og hev so god ei une og lær åt katten grå.
Pip, pip, det so seg lagar alle dagar,
at Monsemann meg jagar, men kan meg aldrig få.
Eg er so lett på vengjen og
Mons må sleikje seg om trut;
kvitt, kvitt, den gamle drengen,
han fekk so mang ei sut.
Og om i vide ringar hauken svingar,
eg bort meg kverv og kringar og slepp av leiken ut.
Eg lever dagar lette og er fonøyd ,
å ja, å ja! Kvar deg eg fær min mette som eg helst vil ha.
Pytt, pytt, kven spør om føda?
Nok i lå! Der ligg den rike grøda; der kan eg berre ta.
Og tidt eg fær i joli ein godbit fin av Veslemøy;
og frys det, hev eg skjol i det gode varme høy.

Og so - kvitt-kvitt, godmår'n! :/:so kjem våren;:/:
då fri på vengen boren eg bygger reir på øy.

Opplysninger:

Teksten er skrevet av Arne Garborg og er en del av diktverket Haugtussa. Det er en fortelling på vers om den unge jenta Gislaug eller Veslemøy som får tilnavnet Haugtussa fordi ho er synsk. Første delen i fortellinga - Heime - skildrer livet hjemme på gården der Veslemøy voks opp, og diktet hører til denne delen. Garborg skrev det meste av Haugtussa på Jæren vinteren 1894 - 95. Garborg bodde på Labråten i Asker fra 1897 til sin død i 1924.

Å JEG STREVER SÅ MED MINE SMÅ, DU!

Tekst: Margrethe Munthe

Å, jeg strever så med mine små, du!
Jeg har tusen ting å tenke på, du!
Siden hodet gikk av gamle Rikka,
må jeg alltid her alene gå, du,
passe dem, du,
alle fem, du,
holde orden i mitt hus og hjem, du!

Det gikk enda an hvis de var bra, du!
Huff, men ben og armer de går a', du!
Hodene er skralle,
på dem nesten alle,
snart så må vi på klinikken dra, du!
Tenk nå går, du,
Evas hår, du!
Bare ny parykk til jul hun får, du.

Se nå har jeg nettopp vasket klær, du,
derfor har jeg dem i sengen her, du!
De må ligge syke
nå, mens jeg skal stryke,
for de har så altfor lite hver, du.
Ha dem pene,
hele, rene,
det er ikke greit for en alene!

Og så er den minste ikke snill, du.
Hun vil slettes ikke sitte still, du.
Tenker lille Lise
må få litt av rise',
for jeg skjønner nok at det må til, du.
Mine små, du,
pleier få, du,
og jeg synes at det hjelper så, du!

ALLTID FREIDIG

Alltid freidig når du går
veier Gud tør kjenne,
selv om du til målet når først ved verdens ende!
Aldri redd for mørkets makt!
Stjernene vil lyse;
med et Fadervår i pakt skal du aldri gyse.
Kjemp for alt hva du har kjær,
dø om så det gjelder!
Da er livet ei så svært, døden ikke heller.

«Alltid freidig» er en salme som er skrevet av den danske presten og dikteren Christian Richardt i 1867. Melodien laget Christoph Ernst Friedrich Weyse i 1838. Opprinnelig er teksten en del av syngespillet «Tornrose», men den fikk etter hvert et liv utenfor sin opprinnelige sammenheng og er i dag mye brukt både i bryllup og begravelse så vel som ved konfirmasjon og i ungdomsarbeid.

Salmen var siste salme i bryllupet til prinsesse Märtha Louise og Ari Behn i Nidarosdomen i 2002.

Otto Valstad har skrevet en liten fortelling om hvor lykkelig han ble, da han fikk sin første blyant. Fortellingen er skrevet på gammel Asker-dialekt, og heter Ola blir seks år.

OLA BLIR SEKS ÅR

En morgen laa Ola med næsen i veiret og sov; men mor og jentungene var oppe og hadde det travlt.

De trippet paa taa og tisket og hvisket og stelte istand no paa en stol ved sengebænken hans, satte lys i et tomt blækkhus og tændte. Tok saa til aa bræke og gale og bære sig.:

"Kykkeliky! Ola Enfoldig ligger med næsa i sky!"

Ola satte sig søvndrukken op i sengen, gned cinene og gapte.

Men saa fik han se lyset som stod i blækhuset og brandt - hans egen dyrebare skat som sprutet og nøs til ingen verdens nytte!

Han blev saa harm, at han snudde sig mot væggen og tutet.

"Det var jo domt av os aa ta lyset hans," sa mor,

"tænd dit, du Eli, og kom med det, - Men du faar da se opp lel, og ikke ligge der og furte, store gutten."

Ola laa som han laa.

"Det er no rart til dig paa stolen," sa Eli, "men naa tar vi det ifraa dig igjen."

Ola vred paa hodet og skimtet et grønt og rødt eple og nogen graa pakker som laa der.

Da gik der op et lys for ham - han kom ihug, at idag var han seks aar gammel, og blev saa hoppende glad, men saa skamfuld og blyg, at han gjemte hodet i puten

og ikke turde se opp engang før mor drog overbredslen bort, og han laa der i bare skjorten -

da tok han til at ransake pakkene, og der var det vel saker!

Uldskjærf fra far, toplue fra mor, og faster hadde bundet votter.

Eplet var fra Eli, hun hadde spart det helt fra ihøst.

"Og detta er ifraa mig," sa Vesle-Anne, hun stak et kræmmerhus bort i næven hans.

"Smak, ska du kjende aa søtt det er."

Ola fisket en sukkerklump op, og den smakte herlig godt.

"En til," sa Vesle-Anne. Ola saa gjorde, og knuspet til - "Tvi dig!" spyttet han langt bortover gulvet det var en svart kulbete, skøiertaska hadde lagt ned i sukkeret. Moro blev det, og Ola danset stuen rundt og takket alle saa mangfoldig for gaven.

"Men det er sandt," sa mor, hun gik bort i skapet efter no, "vi glømmer jo reint det fornemste." Hun viste fram en lang, smal, rødmalt pinde.

"Aa trur du vel detta er for no?"

"Jeg.mener det er en blyant jeg."

"Ja min sandten er det saa, en hel, lang, spilder ny blyant, gut! Morbror din var indom her med'n i gaarkvell, og den skulde du ha, sa'n fordi du er saan kar til aa klusse og tegne."

Ola hadde længe lurt paa en blyant - det var saa mangt som skulde skildres av - og kul paa en træflis, som han før hadde brukt, var klein redskap: hele herligheten føk væk, bare en blaaste paa'n.

Nu blev det andre greier - blyantstreken stod som trykt i en bok. Og Ola tegnet alt som til var og vel saa det: folk og fæ og fæle troll. Men da han saa la ivei og tegnet sjølve den stygge manden baade med horn og klover, da blev faster vond og sa det var stor synd og ugudelighet - slikt maatte han aldrig gjøre mer, og hun kastet styggen paa varmen.

Men prinsessen og det halve kongerike, det blev Ola aldrig træt av at tegne.

VESLE-PER av Otto Valstad

Det var liv nede i Simensbyen. Føret var godt, og gata var full av unger som akte. De hadde nettopp vært inne og spist risgrauten. Det var vanlig med risgraut om søndagen.

Bare nede i Marja-stua måtte de nøye seg med vass-graut, for det var ikke noen far der i huset.

Marja syjente og gutten hennes var helt aleine. Men Vesle-Per spiste vassgrauten med stor matlyst, og han lo over hele fjeset da mor hans strødde sukker på.

Alle ungene var ute i gata da Per kom. Først var det hjulmaker-guttene med den blåmalte kjelken sin. Den var den beste av alle sammen. Slodda til smedguttene var heller ikke borte. Den var tung og lei til å stange de andre bak. Derfor kalte de den Smiustuten. Malerguttene kom halende med Padda. Den var brei og kort. Anne akte i en skammel. Den lå på ryggen med alle fire beina i været. Jørgen hadde lurt med seg ei tom sildetønne. Den akte han på.

Men Vesle-Per hadde ingen ting å ake på. Han prøvde med stolen til mor. Men det gikk ikke. Av og til fikk han henge på med noen av de andre. Men for det meste måtte han trave etter aleine, og ikke var han sørgmodig for det heller, han Vesle-Per. Han sklidde etter Jørgen.

"Hurra, her kommer Jørgen på tønna og han Per på beina!" Men nå og da kom han på hodet også, og da skreik alle ungene: "Per, Per, Påsa, han detter i alle åsa!"

Halv vei! Her kommer Blåen!" skreik hjulmaker-guttene.

"Hei vei for Smiu-stuten!" ropte de neste.

Slik dreiv de på til, det bare stod en igjen, og det var Vesle--Per.

Da var det noen som sa : "Per !" Han snudde seg . Det var mor hans som kom.

"Er det deg, mor? Du kan tro vi har moro," sa Per.

Marja hadde tårer i øynene da hun så at gutten hennes var den eneste som ikke fikk ake.

"Bli med heim, du gutten min," sa hun. "Kanskje jeg kan finne noe, så du også får ake."

"Du bare narrer meg vel," sa Per. "Bare vent, skal du få se," sa mor.

Oppe på loftet fant hun fram et lite baketrau, og kom ned med.

"Får jeg virkelig låne det da, mor?" spurte Per.

"Ja, det skal du, gutten min, for du er så liten og snill," sa hun.

Per var ikke sein. Han fant fram ei snor som han hadde gjømt under senga, og knytta i trauet. Så drog han av sted, glad og stolt som en prins.

De andre ungene glante. Hva var det han kom med?

"Å, det er et gammalt grise-trau," sa noen.

"Nei, det er bake-trauet til mor hans. Han skal ake i trauet. Ha, ha."

"Per i trauet! Per i trauet!" skreik ungene on lo.

Men Vesle-Per brydde seg ikke om det. Han drog trauet sitt bort på bakketoppen. Ungene fulgte. De ville se hvordan dette kom til å gå.

Per satte seg opp i trauet, og Jørgen gav han en dult så han for som ei pil utover.

Hei, som det gikk! Men det rareste av alt - trauet dansa rundt og rundt hele bakken nedover. Og Per dansa med og lo. Alle ungene kom etter.

Nå var det ikke noen sak å være Vesle-Per. Alle ville låne-bytte med han, og Per bytta med hvem som ville. Før hadde Per vært den fattigste i hele gata. Men nå var han den rikeste, så lenge snøen lå. Og slik vinter hadde han aldri hatt.

LYSESTØPING I GAMLE DAGER

Hjemme på Haugen måtte de støpe lysene sine selv i gamle dager. Mor helte varmt vann og smeltet talg opp i smørkjerner, tok lange stenger som lysvekene hang på, og dyppet ned i talgen, det ene settet etter det andre. Og etter som det størknet, ble det til store, hvite lys. De skulle brukes til fest.

Etterpå, når talgen var blitt grumset, støpte hun smålysene som skulle brukes i kjøkken og stue vinteren utover. Til sist lå bare et tynt fettlag igjen i kjerna. Da fikk barna slippe til. De fikk hver sin veke og dyppet etter tur. Den som var best til å dyppe, fikk det tykkeste lyset.

Da det ble Olas tur til å dyppe, tenkte han at han skulle være lur.

Han holdt lyset riktig lenge nedi. Men takk - da han dro det opp, hang bare veken igjen på kjeppen. Det varme vannet hadde smeltet talgen av! Jentene lo, for nå var lyset hans tynnest. Men Ola var ikke blid.

Det var gildt med slike lysestumper som en eide selv. En kunne tenne dem når en ville, og rå dem alene. Og slikt liv som det var i de små lysene! Rett som de brant så stille og pent, tok de til å hoste og nyse og sprute og bære seg rent som de skulle være lys levende!

Når det ble tusmørkt i stuene på Haugen, tok Ola og jentene fram de små lysene sine, stilte dem på en stol i kroken ved kakkelovnen og tente på.

Da strålte det så vakkert og lyste på Ola og jentene, og på Svartmons som lå under ovnen og malte. Det var så høytidsfylt og så rart og vakkert å se på, det ble som i en kirke med lysene på alteret.

OTTO VALSTAD 1862 - 1950

Rundt 1850 kom en mann ved navn Andreas Olsen til Hvalstad-dalen. Han kom fra Lierskogen, men likte seg så godt på Hvalstad at han kjøpte seg jord og bygget seg et lite, småbruk. Det ble kalt Øvre Valstad. Kone fikk han seg fra dalen, Lisa Solstad. De fikk etter hvert 6 barn, fem jenter (Emma, Anna, Martha, Johanne og Christine) og en gutt, Otto. Det er denne gutten, Otto Valstad, vi nå skal fortelle litt om.

Otto ble født 11. des. 1862 på Øvre Valstad, det som i dag er blitt Asker Museum - Valstads samlinger. Han vokste opp i en arbeidsglad familie der arbeidet bare ble avbrutt av kirkegang og faste. Faren leste mye og spilte fiolin. Moren, Lisa, hadde en vakker stemme. Hun sang både i kirken, på festene deres hjemme og ellers i sitt arbeid ute og inne. Hun var også flink til å fortelle eventyr og historier. Dette har nok vært med på å sette fantasien til Otto i sving og skape hans interesse for historie. Tidlig lærte han både å spille, synge og danse halling. Svært ofte samlet ungdom seg hjemme hos Valstad til musikk, sang, lek og annen moro både i hus og på tun. Lisa sang trestemmig sammen med døtrene, og Otto dirigerte eller var akkompagnatør.

Helt fra Otto var ganske liten, sang han i kirken. Fastelavnssøndag 1878 gikk han sammen sin sin far opp til Asker. Da så de at Asker kirke stod i brann.

De løp! Alt kirkefolket, ja hele bygda løp. Brannen var ikke til å stanse. Andreas Valstad fant et par økser, ropte gutten til seg og så løp de sammen inn i den brennende bygning og hugget øks prekestol og altertavle. Andre styrtet etter, og i siste øyeblikk fikk de båret ut både prekestol., altertavle og døpefont.

Klumpen som var igjen av kirkeklokkene etter brannen, tok han med seg. Som Askeladden likte han å samle på mange forskjellige ting.

Otto hadde tidlig lyst til å skrive. Men så helt enkelt var det ikke å få til noe som rimet. Det første "diktet" hans låd visstnok slik:

Det kryr i mitt hue
som maur i en tue.

Og til sin mors 36 årsdag, da Otto bare var 10 år, skrev han et helt dikt som begynte slik:

Du mor, kan du minnes en liten tull,
som sov borte i sengen, mens du karded ull,
en snål liten fyr på fjerdedels år?
Dengang var det groveir og vår.

Otto skrev etter hvert flere bøker: "Småkarer", "Ola Enfoldig", "Ola Mangfoldig", "Kjærlighet i by og på land", "Torvills saga" og "Odelsgutt og legdegutt" som kom ut etter hans død.

I de fleste bøkene skriver han om seg selv som ung, eller om hendelser han har hørt fortalt da han var liten.

I "Ola Enfoldig" er det ham selv som er Ola - en enfoldig gutt som trodde alt og alle.

Her er litt av det han skrev om den enfoldige gutten som seksåring:

"Det ble fortalt Ola at hver påskemorgen danset sola for alle snille barn.
Og hvem ville ikke være blant de snille barna?

En påskemorgen så han på sola sammen med søstrene sine.

Og se - nå hvisket de ivrig sammen om hvordan de så sola danse.

Men Ola så ingen dans. Han stirret og stirret til tårene kom, og da far kom og sa at nå måtte de komme, det var ikke bra å stirre så lenge på sola, da plutselig syntes Ola sola begynte å skjelve og - der danset den rundt! Den kvelden la han seg lykkelig til å sove og drømte om dansende soler.

Ola hadde også hørt at dersom han greide å komme seg under et gauketre og kle seg naken mens gauken gol, kunne han ønske seg tre gode ting. Det ville han prøve. Men gauken var ikke lett å lure. Så snart Ola var like ved treet, ertet gauken ko-ko fra neste tre. Slik narret gauken gutten fra tre til tre så svetten rant av ham. Men da kom Ola på at han visste om en stor gran litt lenger framme som gauken brukte å sitte i. Ola sprang dit. Og jamen kom ikke gauken dit like etterpå og begynte å gale rett over hodet hans: ko-ko, ko-ko! Han reiv av seg klærne. Men så kom han ikke på hva han skulle ønske seg. Mange tanker svirret rundt i hodet hans; hjelp til far, eller at han gjerne ville bli noe stort når han ble voksen, men før han fikk sagt det, dro gauken avgårde igjen. Der sto Ola igjen naken og så etter fuglen. Han var ikke blitt noe rikere.”

Den andre selvbiografiske boka Otto skrev, var: "Ola Mangfoldig". Ola var blitt litt eldre og ikke så enfoldig lenger; mangfoldig passet bedre.

Her er et par eksempler fra boken:

”Hjemme hos Ola hadde de en Tyrolerklokke. Denne klokka hadde stått lenge, for ingen greidde få den i gang. Men en gang Ola var alene hjemme, tok han den fra hverandre og såpevasket alle delene, satte den sammen igjen, men det ble 3 hjul til overs! Da satte han seg til å tenke, med hendene for ansiktet., det var liksom han da så hvordan hele klokka skulle være satt sammen. Han prøvde på nytt. Det ble ingen hjul til overs, og klokka gikk!

En gang laget han en liten dampmaskin, men den eksploderte da damptrykket ble for stort.

Han hadde ikke husket på sikkerhetsventil.”

Det som Otto hadde aller mest lyst til, var å tegne og male. Bare 9,5 år gammel tegnet han et selvportrett som viste hans talent med blyanten. 13 år gammel hadde han kommet langt som maler. Foreldrene skjønnte også godt hvilke talenter gutten hadde, de var ikke imot at han malte, men han måtte utdanne seg til noe han kunne leve av først.

Etter avsluttet skolegang på Jansløkka, gikk han i lære hos sin far. Faren var ikke bare byggmester, men like mye møbelsnekker. Han lagde stoler, skap og mange småsaker både fantasifullt og vakkert. Dette imponerte Otto. Etter 4 års læretid tok Otto svennebrev som møbelsnekker.

Men han sluttet ikke med det. Han gikk på Asker Seminar for å bli lærer. Han var en flink elev, enda han hadde mange interesser utenom skolen. Bl.a. opptok målsaken han, og venstrepolitikken. Han likte det gamle norske språket, og han ville gjerne hjelpe bygdeungdommen. Samle på gamle ting hadde han som nevnt tidlig begynt med. Bare 9 år gammel byttet han til seg et trekrus som han likte så godt for 12 knapper. Det ble det første av alle antikvitetene han siden samlet.

Otto Valstad var lærer i Asker i tre år. Samtidig malte han. Men han hadde aldri fått noen direkte undervisning i malerkunsten. To ganger ble han refusert fra høstutstillingen. Manglende teknikk var svaret. Han ble lei seg og ville reise bort. Med de fine papirer som han hadde, fikk han snart stilling som sang-, gymnastikk- og tegnelærer ved Tønsberg middelskole. I Tønsberg møtte han Tilla, Mathilde Georgine Christiansen. De ble forlovet da hun bare var 16 år gammel. Tilla var både rik og vakker, og da hun første gang kom overraskende til Øvre Valstad for å spørre etter Otto, ble mor Lisa både redd og overrasket. "Arme gutt, hva har du rotet deg oppi" tenkte hun. Men det varte ikke lenge før de ble gode venner.

Tilla og Otto giftet seg i 1893. Tilla syntes ikke det var rett at Otto bare skulle arbeide som lærer siden han var så flink til å male.

Han burde få lære noe mer om maling. Derfor arbeidet hun som lærer for å skaffe penger, og Otto fikk anledning til å reise til Paris for å se og lære. Så strikket hun Norges lengste vinterskjerf til mannen, og han reiste alene til den farlige byen. På Académie Julien toget han så inn med vinterfrakk, skjerf og flosshatt (jfr. "Ola Mangfoldig").

Da han kom tilbake, fortsatte han arbeidet som lærer i 12 år. Men mot slutten av nittiårene, var det så mange som ønsket ham som portrettmaler, at han

sluttet som lærer. Tilla og Otto flyttet da til Øvre Valstad der foreldrene hans bodde. Der kunne de også for alvor dyrke sine samlerinteresser. I 1900 overtok de hovedbygningen på Øvre Valstad. Atelieret hans ble bygget i 1906.

Otto Valstad malte en rekke landskapsmalerier, naturalistiske, nærmest romantiske malerier. Kunstneriske eksperimenter lå ikke for ham. Særlig interesserte han seg for portretter, det er de som har ført ham lengst og har gitt ettertiden de største gleder. Tegningene hans er et kapittel for seg. Ikke bare ble hans egne guttebøker krydret med muntre vignetter og pussige innfall, men andre forfattere benyttet han også som illustratør.

Han har vært på studiereiser i de fleste europeiske land. Han er representert i Nasjonalgalleriet med et portrett og i flere gallerier ute i Europa. Otto likte ikke å skille seg av med maleriene sine, så svært mange av arbeidene hans henger i Asker Museums galleri, som er hans eget galleri. Det ble reist i 1937, og var også begynnelsen til det egentlige museet.

Hjemmet til Tilla og Otto var midtpunktet og samlingsstedet for mange kunstnere som bodde i eller kom på besøk til Kunstnerdalen, som Hvalstaddalen etter hvert ble kalt. Like ved museet, på Labråten, bodde Hulda og Arne Garborg. Mange flere, som Olav Nygård, Rasmus Løland, Henrik Rytter, Edvard Drabløs og Johan Bojer bodde i nærheten. Det var både malere, komponister, forfattere og skuespillere med i selskapene deres.

Tilla og Otto hadde ingen barn. De fikk derfor tid til svært mange ting. Otto var medlem av Den Norske Forfatterforening. Han var æresmedlem av Tegneforbundet, og han deltok bl.a. i byggekomiteen for Kunstnernes hus.

Otto kunne aldri glemme den vakre Asker kirke som brant. Han likte ikke så godt den nye kirken, syntes den var kald og lite pen. Han ville være med på å gjøre den vakrere. Sammen med sambygdinger fikk han anskaffet et orgel. Otto tegnet orgelprospektet. Han dekorerte kirken med malerier. I ukesvis lå han på ryggen og malte stjernene i taket inne i kirken. Han ba Gunhild, hushjelp og "altnuligmann", om å hjelpe til. Men Gunhild mente at hun ikke kunne slikt arbeid. Da sa Otto: "En kan alt en vil", - og da var det bare å henge i..

Otto greidde å få tilbake inventar (prekestol, altertavle og døpefont som hadde vært deponert på Norsk Folkemuseum.

Ettersom Skaugum gård var gitt til kongefamilien, hadde Asker kirke ofte besøk av den kongelige familien. Otto fikk anskaffet 3 kongestoler. To av dem tegnet han trekk til, og Tilla vevde. Likeens tegnet han antependium til alteret og veggteppe til sakristiet. Tilla vevde.

I forbindelse med Haakon Lorentzens dåp, ga de en lysestake som i dag står ved døpefonten.

Otto hadde stor interesse for mennesker og ville at alle skulle ha det like godt. Sammen med Tilla hjalp han mange fattige barn. (Se kap. om Tilla Valstad.)

Han kjøpte et jordstykke inntil eiendommen sin hvor han satte opp en tømmerstue fra Gausdal. "Ut i solen-stua" ble den kalt. Dit kom Inga Bjørnson med mange gamle fra Oslo kommune.

Ungdommen tenkte også Otto på. Han kjøpte 10 mål på Vakås fra Asker prestegård v/Kirke- og undervisningsdepartementet, som han ga kommunen til en leikarvoll.

TILLA VALSTAD 1871 - 1957

Som vi nettopp har hørt fant Otto Valstad sin kone i Tønsberg, hvor han var ansatt som nybakt lærer. Hun var datter av en skipsreder og het Mathilde Georgine Christiansen. Til daglig ble hun kalt Tilla. Hun utdannet seg også til lærer, og på denne måten hjalp hun sin mann økonomisk, slik at han kunne dra til Paris og utdanne seg videre som maler.

De ble boende i Tønsberg i 12 år. Så flyttet de til Valstads foreldre i Asker. Der ble de vel mottatt og fikk overlatt et par rom i sidebygningen. Tilla gled godt inn i det uvante bygdemiljøet hos svigerforeldrene. Hun ble en glimrende vertinne både for bygdefolket og de kretser som hun senere skulle omgås.

Tilla virket i mange år som lærer ved Vaterland skole. Hun ble også forfatter og skrev i alt 4 bøker. Hennes første bok -som kom ut i 1925 - het "Et år i Vaterland". Den gir oss et godt inntrykk av tilstandene i 20-årenes østkant i Kristiania, som Oslo den gang het. Den skildrer forholdene blant de mange fattige familiene der. De fleste hadde mange barn, og de bodde ofte bare på et 1-rom og kjøkken. Det var mye nød og sykdom blant dem. Det var især en fæl sykdom. alle fryktet - det var tuberkulose. I disse dårlige tidene fikk mødrene

beskjed om å møte opp i skolens gymnastikksal for å lære å lage god, billig og nærende mat av poteter. Det var dårlig med sko og klær også.

Vi kan lese i boka om hvordan en av elevene – `Sjalis` visste råd for såleløse sko og gapende tåhetter. Han klistret blankt papir på framlæret og agerte gentlemann og snobb på Karl Johan. "Trå meg ikke på lakken, De!!". Han var litt av en livsfilosof han `Sjalis`.

De bodde like ved Akerselva, og der kunne Sjalis og kameratene hans ha mye moro.

Guttene ville ikke bytte med de fine på Drammensveien eller Karl Johan. Sjalis visste så vel hva han skulle bli når han ble stor - det var dykker. Så mye rart han da skulle bringe fram i dagens lys.

Kinoen var guttenes lyspunkt. Det kostet 10 øre å komme inn, og penger skaffet barna seg ved å samle flasker som de solgte, gå ærend, eller passe hester mens eieren var inne i en butikk. Chaplin var guttenes hjertevenn og helt, - og frøken fikk ofte høre om hans siste meritter.

Tilla Valstad tok med seg elevene på turer i byens omegn for å vise dem at verden også kunne være grønn og vakker. På disse turene var også hennes mann Otto med. Barna fikk også hvert år være med til Hvalstad. Dette var noe de så fram til hele året. Reisen med toget var en stor opplevelse for de 30 guttene. Med flagg i spissen marsjerte de fra Vaterland og ned til Vestbanen. De suget til seg alt de så fra vinduene - Fillipstad med alle båtene og Oscars Hall - hvor de syntes de så kongen og prinsessa med kroner i vinduet.

Tilla skriver om dette i boka "Et år i Vaterland".

Hun sier videre

"Å du, å du - det yrer med epler, gutter!" –

"Det er rike folk som eier dem", sier Elias.

Men nå skriker guttene ende over seg, for på ei grønn slette beiter en sau med to små lam som patter mor si. –

"Der er lande, frøken! Lande!"

"Løft meg opp", ber Vesle-Knut.

De stimer verre enn noensinne, for de har sett "lande".

Tida går fort til Hvalstad, og der står sjokolade og smørbrød og venter. Der henger epler og moreller på trær, og hagen er full av roser. De stapper i munn og i lomme. De stikker hodene ned i blomstenes kroner og suger duften til seg som biene suger honningen. De svermer om med sommerfuglene, holder jomfru Maria på handbaken og synger:

Jomfru, jomfru Marja!

Fly til Gud, så får du mat

av et lite perlefat –

du jomfru, jomfru Marja.

Jomfru Maria letter på den røde kåpen sin og spiler vingene ut til flukt.

Nede i de blekrøde lafrancer og de hvite snødronninger hviler gullsmedene liksom på silkehynder. De rører seg ikke av flekken om guttene kiler dem med et grasstrå. Dørgende stille ligger de og glinser i sola - dypfiolette, grønne, blå, lik klumper av dunkelt gull og dyrebart metall.

Guttene lærer så mange dyr og blomster å kjenne og blir godvenner med dem alle.

De ber grashoppene å bite av seg vortene, og mauern om han vil tisse på noen flådde kvister som de setter i murtua, og deretter suger på.

- Kjærlighet på pinne, frøken Nam - nam -

De klyver opp i høye almetrær. Hver grein er et kongerike og hver tar sitt. Der sitter de og vugger og vaier i vinden og seiler verden rundt på et øyeblikk.

Hete og varme river de klærne av og tar seg en dusj i fontenene
eller springer nakne omkring.

Akk, paradiset hører likevel jorda til og finnes der skjønnhet og glede bor.

Guttene er yre av solskinn og av salig fryd.

”Her bygger vi vårs ei hytte, frøken- - her midt i hagan!”

”Dem voksne kan væra i by`n, dem!”

”Ja, det gjør vi”, sier Vesle-Knut.

Han vil begynne med det samme, han. –

”Det er så svart i går'n våres. Så mye fyllefant og rotter. Så mange menner og
damer som står og drikker i portrommene”.

Knut og kameratene hans har nok rett. Byen passer ikke for barna - men landet.

Landet hører barna til. Likevel må de dra tilbake til den skitne byen. Fins ikke
råd.

Ut av paradiset må de. Farvel epler, bær og blomster! Guttene vinker og vifter
til avskjed.

Men vesle far Elias kan ikke rive seg løs fra en kirsebærgrein med store, røde,
umodne bær.

”Jeg plante den hjemme i porten, så blive den til et
stort tre; så kan søsknene mine plukke bær - mamma også.

Henner aldri få en eneste bær. Henner hadde så godt av at komme på landet;
henner kan ikke.”

De er atter blitt bleike, de små gutteansiktene, da vi igjen sitter i toget og iler
mot byen. Hodet faller tungt mot brystet, eller heller seg mot kameratens
skulder, og de sovner fra sauene og lammet, fra reser og alle båtene og fra

kongens slott. De våkner ikke før ståket og larmen fra storbyen trenger inn i kupeen. Da kvekker de opp, og de reiser seg som i ørske. Skubber og dytter og puffer seg fram som alle de andre, og snart er de spredt som agner for vind.

Frøken står igjen alene utenfor Vestbanen og ser dem forsvinne i malstrømmen - foran sykler og biler - foran sporvogner og hesteføtter.

Slik kom tanken om en friluftsskole opp. En høytliggende tomt i Hvalstaddalen ble innkjøpt og gårdens sidebygning ble flyttet dit. Den ble skolehus og internat for noen av de sykdomstruede hovedstadsbarna. Stedet fikk navnet Vangen.

I januar 1921 ble det plukket ut 10 smågutter fra Vaterland skole - av daværende skolelege Dagny Bang. Disse guttene skulle bli det første kullet av Tilla og Otto Valstad's friluftsskole. Den ble i en årrekke drevet og bekostet av dem. Senere overtok Norske kvinners sanitetsforening skolen. Tilla Valstad var lærer ved skolen, men hun fikk hjelp av sin mann som tok seg av sang og tegneundervisningen - at det ble mye tegning sier seg selv.

Folkevisedans fikk de også opplæring i av Hulda Garborg, som var nærmeste nabo. Gunhild Bakke, som var tjenestejenta til Tilla og Otto, var husmor. Gunhild var rolig og flink med unger, så det var ikke nødvendig med vondord eller ørefiker der i gården. Undervisningen foregikk rundt et stort bord og ellers ute i hagen, på Skaugumsåsen eller Vakåssletta.

De lærte å stelle med jorda og de hadde hver sin lille kjøkkenhage-parsell å stelle. Dyr fikk de også lære å kjenne ved stadige besøk på forskjellige gårder i Asker. De redde sengene sine selv, vasket gulv, vasket opp og bar inn ved. I de mørke høstkveldene lærte guttene å strikke. De strikket bl.a. hver sin røde nisselue. Så når de med de røde luene sine dro oppover mot Bakkegårdene en førjulskveld, var Askerbarna sikre på det var julenissene som kom.

Det var kanskje den intime kontakten med jorda til daglig som vekket Tilla Valstad's interesse for nybrottsarbeidet her i landet. Hun ble en ivrig forkjemper for dette arbeidet. Hun reiste rundt og holdt foredrag om hvor viktig det var at vi dyrket ny jord av myrlendt, steinet jord og av skogbunn - slik at det kunne bli levevei for nye familier. Hun var også formann i innsamlingskomiteen til hjelpefondet for nybrottsfolket.

Også de gamle lå Tilla Valstad på hjertet. Inga Bjørnson var en kjær gjest hos familien Valstad. De ble interessert i hennes arbeid for de gamle i hovedstaden. De kjøpte et jordstykke som grenset opp til eiendommen deres. Der satte de opp en stue fra Gausdal. "Ut i solen-stua" ble den kalt.

"Ut i solen" turene ble en årviss foreteelse, som har gledet hundrevis av gamle i mange år. Oslo kommune overtok ansvaret for disse turene etter Tilla og Otto Valstad's død.

Det er utrolig hva Tilla Valstad kunne - og hva hun fikk tid til. I Asker kirke har også Tilla Valstad satt spor etter seg. Hun vevet etter sin mann's tegning antependium til alteret og veggteppe til sakristiet. Dessuten vevet hun trekk til 3 stoler - til bruk for de kongelige gjester.

Etter sin mann's død i 1950 ga hun et glassmaleri til kirken.

Det er nesten utenkelig å si noe om Otto Valstad's liv uten å ta med Tilla.

Ingen av dem var bare den annens ektefelle, de var begge aktivt med.

Det livsverk som de har etterlatt seg - Valstad's samlinger - er derfor i høyeste grad preget av felles innsats.

Arne Garborg 1851-1924

25. januar 1851 ble Aadne Eivindson Garborg født på Jæren, helt ute ved havet vest i Norge. Senere ble Aadne veldig opptatt av å være norsk, og da byttet han navn fra Aadne til det mer norske navnet Arne.

Som liten gutt var Arne veldig opptatt av naturen, og alt det som kunne være der. Det andre så som *bare* en stein, kunne Arne tenke på som gamle knokler fra troll som var blitt forsteinet av sola, og han undret stadig på om det fremdeles lusket tusser og troll rundt over heiene på Jæren. Som voksen ble han forfatter, og i noen av tekstene hans, spesielt *Haugtussa*, skriver han om alle tussene og trollene og magien som satte et så tydelig preg på barndommen hans.

Utanfor, i vest, bryt havet på mot ei sju milir lang låg sandstrand. Det er sjølve havet, Nordhavet, breidt og fritt, ukløyvt og utøymt, endelaust. Svartgrønt og salt kjem det i veldig rulling veltande inn or dei vestlege himlar, drivi av storstormane frå Nordisen og Kanalen, køyrande sine fakskvite brimhestar fram or havskodda, so skumskavlen stend, durande sin djupe æveheims orgetone frå dei yste avgrunnar. So støyper det seg mot strandi og krasar seg sund i kvit foss, med dunk og dyn og lange brak, døyande burt i døyvt dunder.

Upp frá den låge sandstrandi tøygjer seg eit armt, grått land med lyngbrune bakkar og bleike myrar, yvi-sått med kampestein, trelaust og berrt ; avstengt mot aust med en lang, låg fjellgard. Endelaus synest den nakne hei. Men her og der blånar ei einsleg tjønn, som ligg og gror att, eller eit stort, stilt vatn. Her susar vinden dag og natt. Og grå-vêret ligg lågt yvi viddi, der haren rømer frå stein til stein og allslags brun og spettut og vill fugl ligg i løynde reir og blinkar og blundar.

Yvi det heile spanar himilen seg vid og grå, frå fjellgarden til havs og so vidt ein ser, - det einaste ljose yvi tilværet. Den hev ein for augo kvar ein gjeng. Full av skyir og storm heng han mest alltid. Stundom sig han åt jordi og sveiper landet i regn og skodd som ein duk. Og det regner og regner til landet fløymer.

Her og der oppetter bakkar og rés kryp låge hus i hop i småkrullar som søkjande livd. I den tette lufti hildrar dei seg halvt burt, sveiper seg i torvrøyk og havdis som i ein draum; stengde og stille ligg dei burtetter viddine som tusseheimar. Rundt husi skimtar det fram bleike grøne flekkir av åker og eng som øyar i lyngviddi ; kvar bite og kvar lepp er avstengd og innlødd med steingjerde som lange røysir.

I desse heimane bur folket.

Det er eit sterkt, tungt folk, som grev seg gjennom livet med gruvling og slit, putlar med jordi og granskar skrifti, piner korn av aur'en og von av sine draumar, trur på skillingen og trøyster seg til Gud.

Fra Fred av Arne Garborg, kapittel 1

Hulda Garborg 1862-1934

- Pikeskolen
- To samfunnslag
- Skilsmissebarn

Hulda Garborg ble født i 1862 på Hamar. Der vokste hun opp som skilsmissebarn, og kjente aldri faren sin. Hulda og moren bodde mange forskjellige steder da Hulda var liten, og de klarte aldri å lage noe ordentlig hjem sammen. Men selv om de flyttet

mye, og hadde lite penger, var Hulda en glad og livlig jente likevel. Hun elsket å se på teater, og likte også å framføre små triks selv.

Da Hulda begynte på skolen, ble hun ordentlig lykkelig for første gang. Hun fikk nemlig gå på Kristian Gløersens jenteskole, som var opptatt av at jentene skulle lære å fortelle, oppleve og forstå verden, ikke bare pugge bibelvers. Poenget med skolen var at jentene skulle lære for livet. På skolen fikk Hulda også lære om nordisk historie, noe som satte preg på hennes arbeid med samling av norsk kultur i voksen alder.

I 1887 gifta Hulda seg med Arne Garborg, og ti år senere flyttet de til Asker. De flyttet inn i det gule huset Labråten på Hvalstad, med Tilla og Otto Valstad som naboer. Dette ble Huldas først ordentlige hjem, og hun og Arne likte Labråten så godt at de ble boende der til de døde.

Som voksen var Hulda med på å samle og utvikle norske tradisjoner som folkemusikk, folkedans og bunader. Hun var fortsatt glad i teater, og i 1910 lagde hun sin egen teatergruppe som het «Det Norske Spellaget». De hadde ikke råd til å leie øvingsrom, så derfor hadde de øvelsene sine på Labråten. Gruppen spilte teater på nynorsk over hele landet i noen år, men i 1914 fikk de et fast hus i Oslo. Da byttet de navn til «Det Norske Teatret», og Hulda Garborg ble teaterets aller første leder.